

O AGRÁRNÍCH KRIZÍCH A KONJUNKTURÁCH

Prof. dr. Wilhelm Abel, Agrarkrisen und Agrarkonjunktur. Paul Parey, Berlin, 1966.

Základní dílo profesora Abela o agrárních krizích a konjunkturách, vydané již před 30 lety, vyšlo v druhém, zcela přepracovaném a rozšířeném vydání v r. 1966. Práce si zaslouží mimořádné pozornosti historiků, pracujících v oboru hospodářských dějin. Jsou to ekonomické dějiny zemědělství střední Evropy, analyzované z hlediska produktivnosti zemědělství, cen a mezd, měnových poměrů, vývoje základních výrobních sil, měnících soustavy zemědělství a výrobní vztahy. V dlouhém časovém úseku, od doby vzniku měst v Evropě v 12. a 13. století, sleduje se tu vývoj zemědělství a hospodářské proudy, krize a konjunktury, aby byla zodpověděna otázka, jak byla zajišťována výživa obyvatelstva. Prostor zkoumání se vztahuje na německá území, Anglii, Nizozemí, Belgii, Francii, částečně i na Itálii, Polsko, nacházíme zmínky také o zemědělství českých zemí. Kromě plynule sledovaného vývoje zemědělského trhu je nově zpracován z hlediska zemědělství a výživy časový úsek, který odděluje předindustrializační období od doby vlastního průmyslového rozvoje.

Kniha je rozdělena mimo úvod na čtyři části, dělené chronologicky a v závěru shrnuje výsledky bádání o agrárních krizích. V příloze je popsána metodika převodu měn, bez něhož by nebylo možno sledovat vývoj cen po dobu 700 let. Práci uzavírají tabulky o cenách pšenice a žita od 13. až do 20. století (v gramech stříbra za 100 kg) ve střední Evropě, zejména v Německu a v Americe.

Práce sleduje příčiny hospodářských proudů nejen ekonomické, ale i sociologické, zejména pohyb obyvatelstva, stav výživy, léta hladomoru, ničivý vliv epidemií, moru, relativní přelidnění atd. Na základě rozsáhlého rozboru pramenných děl a literatury číselně objasňuje vzájemné vztahy mezi přírodními faktory, novými výrobními silami (technika, zemědělské výroby, nové soustavy hospodaření) a

jejich výsledky - výši zemědělské produkce, rozšiřováním zemědělských trhů, pohybem cen. Autor ukázal, že domněnka o relativní stálosti hospodářských poměrů do „cenové revoluce“ v 16. stol. nemá odůvodnění. Jak plyne z číselných rozborů Abelova díla, vykazovala vývojová křivka zemědělské produkce, cen, mezd spolu s měnící se hustotou obyvatelstva a s kolísavým vlivem přírodních faktorů, projevujících se v „úrodnosti“ nebo „neúrodnosti“ let, stálý pohyb. Osvětluje např. málo známou agrární depresi pozdního středověku, příčiny „zlatého věku řemesla“, snaží se na základě účetních záznamů velkostatků o objasnění vzestupu či poklesu zemědělských důchodů.

Krize zemědělské za feudalismu vznikaly především z neúrod, živelných katastrof, i když se již počal projevovat vliv trhu. Zemědělské krize od doby raného feudalismu měly však jiný charakter, vznikaly z nadvýroby, působením trhu a cen. Podrobně líčí autor poměry vzestupu zemědělství od poloviny 18. stol. do počátku první evropské zemědělské krize v 20. letech 19. stol., zejména pak její průběh.

Na číselném rozboru cen, mezd a životní úrovně obyvatelstva od poloviny 19. stol. je doložen konjunkturální vzestup zemědělské výroby do vypuknutí vleklé agrární krize 70. let a její neblahé hospodářské a sociální důsledky. Relativně menší pozornost je věnována zemědělské krizi mezi dvěma světovými válkami.

Teorie krizí je podána na několika místech, autor přihlíží i k marxistické teorii krizí.

Abelova práce přináší mnoho poučení o konkrétním dějinném vývoji zemědělství a výživy v rámci celého národního hospodářství zemí střední Evropy; její studium je důležité nejen pro historiky a ekonomy v oboru zemědělské výroby a výživy, ale i pro historiky obecných dějin hospodářských a sociology vůbec.

Prof. F. L o m, DrSc.